

**Türkiye cümhuriyeti ile Fransa Hükûmeti arasında akddedilen
dostluk, uzlaşma ve hakem muahedesinin tasdiki hakkında
1/607 numaralı kanun lâiyhası ve Hariciye
Encümeni mazbatası**

T. C.

BAŞVEKÂLET

Muamelât Müdürlüğü

Sayı : 6/922

26 - III - 1930

B. M. M. Yüksek Reisliğine

Fransa ile akddedilen dostluk, uzlaşma ve hakem muahedesinin tasdiki hakkında Hariciye Vekâletince hazırlanan ve İcra Vekilleri Heyetinin 23 - III - 1930 tarihli içtimarında Yüksek Meclise arzı kararlaştırılan kanun lâiyhası esbabı mucibe ve mukavelename projesile birlikte takdim olmuştur.

Muktazasının ifasına müsaade buyrulmasını rica ederim efendim.

Başvekil

İsmet

Esbabı mucibe mazbatası

Cümhuriyet Hükûmetinin Fransa Cümhuriyetile akddetmiş olduğu dostluk, uzlaşma ve hakem muahedenamesi ve merbutu olan protokol ve mektuplar işbu kanun lâiyhasile birlikte Büyük Millet Meclisinin tetkik ve tasvibine arz olunur.

İki memleket beyninde mevcut olan dostluk rabitalarını kuvvetlendirmek arzusuna istinat eden bu muahede iki Devletten biri muslihane tavır ve vaziyetine rağmen diğer Devletler tarafından bir tecavüze maruz olduğu halde diğerinin bitaraflığa riayet edeceği taahhüdünü tazammun etmektedir.

Diğer taraftan muahede, zuhur edebilecek ihtilâfların uzlaşma ve hakem usullerile hallini derpiş etmekte ve bu hususta takip edilecek yolları göstermektedir.

Beynelmîlel ihtilâfları sulh vasıtalarile halletmeği istihdaf eden Cümhuriyet Hükûmetinin diğer bazı Devletlerle akddettiği hakem muahedelerine müşabih ve mümasil olan bu muahedeyi imza etmekle beynelmîlel sulh vadisinde bir adım daha atmış oluyor.

Merbut protokol mucibince Suriye Lübnan gibi Fransa Cümhuriyeti idaresi altına konulmuş memleketler ile münasebatımızda tesir icra eden ihtilâflar da Fransa ile Türkiye arasında işbu muahede de derpiş olunan usullere tabi olacaktır.

Bu suretle gerek Fransa Cümhuriyeti ile gerek Fransa idaresi altına konulmuş memleketlerle olan münasebatımızın dostane bir şekilde idamesini temin eden ve takip ettiğimiz sulh gayesine muvafık bulunan işbu vesika ile merbutatının tasvibi Yüksek takdirlerine bağlıdır.

Hariciye Encümeni mazbatası

T. B. M. M.
Hariciye Encümeni
Karar № 77
Esas № 1/607

20-IV-1930

Yüksek Reisliğe

Türkiye Cümhuriyeti ile Fransa Hükûmeti arasında Pariste 3 şubat 1930 da imza edilen dostluk, uzlaşma ve hakem muahedesi ile merbutu protokol ve mektupların tasdikına ait ve encümenimize mevdu kanun lâiyhası ve Başvekâlet tezkeresi Hariciye Vekili Beyfendinin huzurile tetkik ve müzakere olundu:

Hükûmetin esbabı mucibesinde gösterilen ve muahedenin aktine saik olan şerait, encümenimizce de aynen varit görülmüş olmağla iki memleket arasında dostluk münasebetlerini kuvvetlendiren ve Meclisi Âlinin samimen talep etmekte olduğu sulhperver siyaseti teyit eden bu muahedename ve merbutularının tasdikına dair kanun lâiyhası aynen tasvip ve Heyeti Celilenin tasdikına arzedilmek üzere Yüksek Reisliğe takdim kılındı.

Hariciy En. Rs.	M. Muharriri	Kâtip	Âza	Âza	Âza
Erzincan	Siirt	Edirne			
Saffet Ziya			Münir	İ. Süreyya	Necmettin

Hükûmetin teklifi

Hükûmetimizle Fransa Hükûmeti arasında akt ve imza edilmiş olan hakem, dostluk ve uzlaşma muahedesi ile merbutu protokolun tasdiki hakkında kanun lâiyhası

MADDE 1 — Fransa Hükûmeti ile Pariste 3 şubat 1930 tarihinde imza edilmiş olan dostluk, uzlaşma ve hakem muahedesi ile merbutu protokol ve mektuplar kabul ve tasdik edilmiştir.

MADDE 2 — İşbu kanun neşri tarihinden muteberdir .

MADDE 3 — İşbu kanunun icrasına Hariciye Vekili memurdur .

23/III/930

Baş. V.	Ad. V.	M. M. V.	Da. V.	Ha. V.	Ma. V.
İsmet	M. Esat	M. Abdülhalık	Ş. Kaya	Dr. T. Rüstü	Ş. Saraçoğlu
Mf. V.	Na. V.	İk. V.	S. İ. M. V.		
Cemal Hüsnü	Recep	Şakir	Dr. Refik		

TÜRKİYE İLE FRANSA BEYNİNDE DOSTLUK ; UZLAŞMA VE HAKEM MUAHEDESİ

Türkiye Reiscümhuru ve Fransa Reiscümhuru

Umumî sulhun muhafazasına aynı derecede taraftar oldukları,

Aralarında tahaddüs edebilecek ihtilâfları muslihane surette hal ve tesviyeyi derpiş ederek mütekabil bir itimat zihniyeti dairesinde bu bapta Türkiye ile Fransa'nın teşriki mesai mecburiyetinde olduklarına kani buldukları,

İki memleket için hem tarihi bir an'ane ve hem istikbal için bir teminat olan asirdide bir dostluğun rabitalarını işbu memleketlerin müşterek menfaati dairesinde bu hususta kuvvetlendirmek arzu ettikleri cihetle aralarında bir dostluk, uzlaşma ve hakem muahedesi akdetmeğe karar vermişler ve murahhasları olarak

Türkiye Reiscümhuru :

Türkiye Cümhuriyetinin Fransa'daki Fevkalâde ve Murahhas Büyük Elçisi Ali Fethi Beyefendi Hazretlerini

Fransa Reiscümhuru :

Fransa Cümhuriyetinin Hariciye Nazırı Müsyü Aristide Briand'ı

Tayin etmişler ve Müşarüileyhler bu baptaki mezuniyet vesikalarını yekdiğerine tebliğ ile usul ve kaidesine muvafık bularak atideki hükümleri kararlaştırmışlardır.

Madde 1 — Türkiye ve Fransa, işbu iki Devletin biri veya diğeri muslihane tavrı vaziyetine rağmen bir veya müteaddit Devletler tarafından bir tecavüze maruz olduğu halde müte-kabilen bitaraflığa riayet etmeği taahhüt eylerler.

Madde 2 — Türkiye Hükümeti ve Fransa Hükümeti, her iki tarafın müte-kabilen bir hakkın ret veya inkârı iddiasında buldukları ihtilâfları ve bilhassa aşağıda yazılı mevzulara taallük eden ihtilâfları, alelade diplomasi usul ve muameleleriyle dostane bir tesviye sureti elde edilemediği takdirde veya diğeri itilâfın fıkdanı halinde, Beynelmîel Daimi Adalet Divanının kararına arzedeceklerdir:

1 - Bir muahedenin tefsiri; 2 - Herhangi bir hukukdüvel meselesi; 3 - Subutu halinde beynelmîel bir taahhüdün nakzını tazammun eden her hangi bir vakıanın hakikate mukareneti; 4 - Böyle bir nakzı ahit halinde edası lâzım gelen tazminatın nev'i veya şumulü.

Âkitler bir tahkimnamenin elfaz ve ifadatı üzerinde itilâf hasıl edemedikleri takdirde bir aylık bir müddetten sonra, âkitlerden biri veya diğeri istida ile Adalet Divanına müracaat etmek salâhiyetini haiz olacaktır.

Yokardaki hükümler, âkitlerden birinin fikrine göre, hukuku düvel kaidelerine nazaran münhasıran hakkı hakimiyetine taallük eden veya aralarında meriyülicra muahedeler mucibince salâhiyeti münhasırasına dahil bulunan ihtilâflara tatbik olunmazlar. Şu kadarki diğeri taraf muhalif bir fikirde ise işbu muahede mucibince ihtilâfın Adalet Divanı salâhiyetine dahil olup olmadığını evvel emirde Divan marifetile bir karara rapettirebilir.

Bu hükümler işbu muahede tarihine takaddüm eden ve maziye ait bulunan vakıalardan mütevellit ihtilâflara da tatbik olunmazlar.

Madde 3 — Beynelmîel Daimî Adalet Divanı huzurunda her türlü usul ve muameleden evvel ihtilâf, bir uzlaşmaya müncer olmak maksadile işbu mukavelenameye tevfiikan teşkil olunan beynelmîel bir daimî komisyona âkitler tarafından müttefikan tevdi olunabilecektir,

Madde 4 — Üçüncü madde de derpiş edilen daimî uzlaşma komisyonu berveçhi ati tayin edilecek beş âzadan mürekkep olacaktır.

Türkiye Cümhuriyeti Hükümetile Fransa Cümhuriyeti Hükümeti kendi tabaaları meyanından müntahap birer komiser tayin edecekler ve diğeri üç komiseri diğeri devletler tebaası meyanından ittihadı ara ile intihap eyleyeceklerdir. Bu üç komiser muhtelif tabiiyetlerde olacaklar ve Türkiye ve Fransa Hükümetleri bu komiserler arasından Komisyon Reisini tayin eyleyecek-

lerdir. Reisin intihabında işbu iki Hükümet arasında itilâf hasıl olmazsa reis diğer Devletler tebaasından olan üç komiser tarafından ekseriyet âra ile tayin olunacaktır.

Komiserler üç sene müddetle tayin edileceklerdir; yeniden intihap olunabileceklerdir. Yerlerine diğerleri intihap olununcaya kadar ve her halde müddeti memuriyetlerinin inkızası esnasında ellerinde bulunan işlerin ikmaline kadar vazifede kalacaklardır.

Vefat, istifa veya herhangi diğer bir mazeret neticesinde tehdâd edecek münhalât, tayinler için tespit edilen usule tevfikân en kısa müddet zarfında doldurulacaktır.

Madde 5 — Daimî Uzlaşma Komisyonu işbu mukavelenin meriyete girmesini takip eden üç ay zarfında teşkil olunacaktır. Müttefikân intihap olunacak Komiserler işbu müddet zarfında tayin olunmazsa veya münhalât yeniden âza intihabı halinde yeni komiser âzalığının inhilâlinden itibaren üç ay müddet zarfında tayin edilmezse başka bir itilâf olmadığı takdirde icabeden tayinlerin icrası İsviçre Konfederasyonu Reisinden rica edilecektir.

Madde 6 — Daimî Uzlaşma Komisyonuna müracaat keyfiyeti, müttefikân hareket eden âkitlerin beraberce ve ittifak olunmadığı takdirde âkitlerden biri veya diğeri tarafından Reise bir istida vermek suretiledir.

İstida ihtilâf mevzuunu muhtasaran anlattıktan sonra Komisyondan bir uzlaşmaya vardırarak her türlü tedbirlerle müracaat eylemesi talebini ihtiva edecektir.

İstida âkitlerden yalnız biri canibinden verilmiş ise müsted'i tarafından derhal hasım tarafa tebliğ edilecektir.

Madde 7 — Bir ihtilâfın Türkiye Hükümeti veya Fransa Hükümeti tarafından Daimî Uzlaşma Komisyonuna havale edildiği tarihten itibaren on beş gün zarfında, âkitlerden her biri bu ihtilâfı tetkik için Komiserini bu işte ihtisası olan bir kimse ile istihlâf edebilir.

Bu hakkından istifade eden taraf keyfiyeti derhal diğerine ihbar edecektir. Diğer taraf ta bu takdirde ihbarın vakı olduğu tarihten itibaren on beş gün zarfında aynı tarzda hareket etmekte muhtardır.

Madde 8 — Daimî Uzlaşma Komisyonunun vazifesi, muhtelifünfih meseleleri tavzih eylemek bu uğurda faideli malûmatı tahkikat yolu ile veya başka bir şekilde toplamak, ve tarafeyni uzlaştırmağa gayret eylemektir. Komisyon meseleyi tetkik ettikten sonra muvafık gördüğü hal tarzlarını âkitlere izah ve bu hususta fikirlerini beyan için kendilerine bir mühlet ita eyliyebilir.

Mesaisini müteakip Komisyon, ahvale göre ya âkitlerin uzlaşdığını gösteren ve mevcut ise uzlaşma şartlarını ihtiva eden veyahut uzlaşma imkânı bulunmadığını kaydeyliyen bir zabitanme tanzim eder.

Komisyon mesaisi, âkitler başka türlü bir karar vermedikçe mühtelifünfih meselelerin tevdiî gününden itibaren altı ay zarfında nihayete ermiş bulunacaktır.

Madde 9 — Hilâfına hususî bir hüküm olmadıkça Daimî Uzlaşma Komisyonu mesai usulünü bizzat tanzim edecek ve bu usul behemehal mürafaa şeklinde olacaktır.

Tahkikat hususunda Komisyon, müttefikân başka türlü bir karar vermezse, beynelmilel ihtilâfların muslihane halline dair 18 teşrinievvel 1907 Lahey mukavelenamesinin üçüncü faslı (beynelmilel tahkikat Komisyonları) ahkâmına ittiba eyliyecektir.

Madde 10 — Âkitler arasında hilâfına ittifak olmadığı takdirde Daimî Uzlaşma Komisyonu Reisinin irae ettiği mahalde içtima eyliyecektir.

Madde 11 — Daimî Uzlaşma Komisyonunun mesaisi, ancak âkitlerin muvafakatile Komisyon tarafından ittihaz olunmuş bir karar üzerine alenî olabilir.

Madde 12 — Akitler Daimî Uzlaşma Komisyonu nezdinde kendilerile Komisyon arasında mutavassit hizmetini gören ajanlar tarafından temsil edileceklerdir. Bundan maada, âkitler kendileri tarafından bu husus için tayin edilen müşavir ve mutahassısların yardımına müracaat

edebilecekleri gibi şehadetini kendilerince faideli addettikleri her türlü eşhasın komisyonca istimaı talep edilebileceklerdir.

Komisyon dahi her iki tarafın ajanlarile müşavir ve mütehassıslarından şifahî izahat talep etmek ve her hangi bir şahsı Hükûmetinin muvafakatile celp ve istima eylemek salâhiyetini haiz olacaktır.

Madde 13 — İşbu mukavelenamede hilâfına hüküm olmadıkça daimî uzlaşma komisyonu mukarreratı ekseriyeti âra ile ittihaz olunacaktır.

Madde 14 — Türkiye ve Fransa Hükûmetleri Daimî Uzlaşma Komisyonunun mesaisini kolaylaştırmağı ve alehusus mümkün olabilen en geniş mıkyaasta kendisine bütün vesai ve faideli malûmatı vermeğı ve komisyonun memleketleri dahilinde kanunlarına tevfi kan şahitler veya mütehassıslar ikame ve istima eylesini, vak'a mahalline gitmesini temin için malik oldukları bütün vasıtaları kullanmağı taahhüt ederler .

Madde 15 — Daimî Uzlaşma Komisyonu mesaisinin devamı müddetince komiserlerin her birine, miktarı Türkiye ve Fransa Hükûmetleri arasında müttefikane tespit ve müsavi surette taksim edilecek olan bir tazminat verilecektir. İşbu tazminat komisyon mesaisine başlanmazdan evvel bitaraf bir bankaya tevdi olunacaktır.

Madde 16 — Uzlaşma muamelâtının devam ettiği müddetçe âkitler uzlaşma komisyonu tekliflerinin kabulüne sui tesir edecek mahiyette her hangi bir tedbir ittihazından mümkün merteye içtinap edeceklerdir.

Madde 17 — Alelade diplomasi usullerile dostane bir surette halledilemiyerek Türkiye Hükûmetile Fransa Hükûmetini ihtilâfa düşüren işbu mukavelenamenin ikinci maddesinde derpiş edildiğı üzere bir muhakeme ile halli çaresi aranamiyan âkitler arasında meri bir muahede ile haklarında bir hal ve tesviye usulü şimdiye kadar derpiş edilmemiş bulunan bilcümle meseleler daimî uzlaşma komisyonuna tevdi olunacak ve komisyon âkitlere şayanı kabul bir sureti hal teklif etmekle ve her halde bir rapor tanzim ve ita eylemekle mükellef bulunacaktır.

İşbu mukavelenamenin 6-15 inci maddelerinde derpiş edilen usul tatbik olunacaktır.

Madde 18 — İşbu mukavelename, ihtilâfta diğ er Devletlerin de bir alâkası olsa bile Türkiye ile Fransa arasında kabili tatbik olarak kalacaktır.

Madde 19 — İşbu muanede tasdik olunacak ve tasdiknamelerin teatisinden itibaren meriyete girecektir. Tasdiknameler Pariste teati edilecektir. Muahedenin beş sene müddeti olacaktır. İnkızası tarihinden altı ay evvel mefsuhiyeti ilân edilmezse seneden seneye zımnî temdit ile temdit olunmuş gibi telâkki olunacaktır.

Balâdaki mevadı tasdik etmek üzere isimleri yukarıda zikredilen murahhaslar işbu muahedeyi imza etmişlerdir.

3 şubat 1930 tarihinde Pariste iki nüsha olarak tanzim olunmuştur.

A. Briand

A. Fethi

TÜRKİYE BÜYÜK ELÇİLİĞİ

Paris, 3 - II - 1930

Nazır Hazretleri,

Bu gün imza edilen Fransız Türk dostluk, uzlaşma ve hakem muahedesinde, Beynelmilel Daimî Adalet Divanı tarafından ittihazı emredilecek muvakkat muhafaza tedbirlerine müteallik ahkâm bulunmaması, mezkûr Divan tarafından statüsünün işbu tedbirlere mütedair 41 inci maddesinin tatbikına asla mani olmadığını beyan hususunda Türkiye Cümhuriyeti Hükûmeti-

nin Fransa Cümhuriyeti Hükûmetile hemfikir olduğunu size bildirmekle şeref kesbederim.
Yüksek hürmetlerimin kabulünü rica ederim Nazır Hazretleri.

A. Fethi

Müsyü Aristidi Briand,
Hariciye Nazırı
PARİS

Fransa Cümhuriyeti
Hariciye Nezareti

Paris : 3 - II 1930

Büyük Elçi Hazretleri,

Bu gün imza edilen Fransız - Türk dostluk, uzlaşma ve hakem muahedesinde, beynelmilel Daimî Adalet Divanı tarafından ittihazi emredilecek muvakkat muhafaza tedbirlerine müteallik ahkâm bulunmaması, mezkûr Divan tarafından statü'sünün işbu tedbirlere mütedair 41 inci maddesinin tatbikına asla mani olmadığı beyan hususunda Fransa Cümhuriyeti Hükûmetinin Türkiye Cümhuriyeti Hükûmetile hemfikir olduğunu size bildirmekle şeref kesbederim.

Yüksek hürmetlerimin kabulünü rica ederim Büyük Elçi Hazretleri.

A. Briand

Ali Fethi Beyefendi Hazretleri
Türkiye Cümhuriyeti Büyük Elçisi
Paris

Bu gün imza olunan Türk - Fransız dostluk, uzlaşma ve hakem muahedesine merbut

Protokol

Türkiyenin Fransa Cümhuriyeti idaresi altına konulmuş memleketler ile münasebatına tesir icra eden ihtilâfların da Fransa ile Türkiye arasında, bu günkü tarihle imza edilen Türk-Fransız dostluk, uzlaşma ve hakem muahedesinde derpiş olunan usullere tabi olacağına zirde vazıul-imza murahhaslar karar vermişlerdir.

Yukarıda zikri geçen muahedenin üçüncü maddesile onu takip eden maddelerinde derpiş olunan Uzlaşma Komisyonu, Türkiye Cümhuriyetile Fransa Cümhuriyetinin idaresi altına konulmuş memleketler arasındaki münasebata taallûk eden bir işi tetkik için içtima ettiği zaman Fransa Hükûmeti Fransız Komiserine mezkûr memleketler tebaasından bir muavin terfik etmek salâhiyetini haiz olacak ve bu halde Türkiye Cümhuriyeti Hükûmeti de Türk Komiserine bir muavin tayin eyliyebilecektir. Bu iki muavin kararî rey sahibi olacaklardır.

İşbu protokolün müddeti muahede müddetinin aynı olacaktır.

3 Şubat 1930 tarihinde Pariste iki nüsha olarak tanzim edilmiştir .

Türkiye Cümhuriyeti Paris Büyük Elçisi
A. Fethi

Fransa Cümhuriyeti Hariciye Nazırı
A. Briand